

Mufassal Tahrir Defterlerindeki Adların Önemine Dair Bazı Örnekler¹

Some Pointers on the Importance of Personal Names in the
Ottoman Detailed Cadastral Registers

M. Mehdi İLHAN*

Öz

Osmanlı'da insan gücü temel faktörlerden biri olduğundan vergi toplama amacıyla tapu tahrir defterlerine kaydedilen ve bu yolla bize intikal eden iş yapmaya muktedir er kişilerin adları ad bilimi (onomastik) çalışmaları için son derece zengin bir veri tabanı oluşturmaya zemin sayılabilirler. Bu makalede tapu tahrir defterlerindeki kişi adlarının (anthroponym) çeşitliliğine dikkat çekilmiş ve etnik, dini, sosyal statü ve sosyo-ekonomik yansımaları incelenmiştir. Bilhassa kişi adları üzerinde çalışma yapacak araştırmacıların dikkat etmeleri gereken hususlar üzerinde durulmuş ve tarafsız bir çalışma yapmanın gerekliliği vurgulanmıştır. Aslında tapu tahrir defterlerindeki kişi adları üzerinde yapılacak çalışmalar bu makalede de işaret edildiği gibi son derece renkli etnik ve dini bir mozaik sahibi olan Osmanlı İmparatorluğu'nda ve bilhassa insanların huzur içinde yaşadıkları dönemlerde dini ve kültürel etkileşimin kaçınılmaz olduğunu sergileyecektir.

Anahtar Kelimeler: Tapu Tahrir Defterleri, Ad Bilimi (Onomastik), Kişi Adları, Osmanlı İmparatorluğu

Abstract

This paper represents the importance of personal names (anthroponomy) as they appear in the Ottoman detailed cadastral registers and some pointers for the researchers in onomastics. As man power was one of the basic factors for the Ottomans, they recorded the names of every adult male capable of doing work as a

¹ Bu makale 1993 yılında Uluslararası Üçüncü Türk Kültürü Kongresi'ne sunulan bildirinin ilaveler ile genişletilmiş halidir. Bakınız M. Mehdi İlhan, "Tapu Tahrir Defterlerindeki Şahıs Adları Hakkında Bazı Notlar", *Uluslararası Üçüncü Türk Kültürü Kongresi, Bildiriler 25-29 Eylül 1993*, 1. Cilt, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1999, s. 85-95.

* Profesör, Australian National University, Turkish Language and Culture, Centre for Arab and Islamic Studies (The Middle East and Central Asia)

tax payer regardless of his religion and race. Therefore, an extremely rich data of the personal names has been preserved through these registers. In this article the importance and the variety of these personal names have been pointed out, and their ethno-religious and socio-economic identities are scrutinized. Researchers in onomastics should pay specific attention to this type of analysis and make every attempt to be impartial in their study of these names. In fact such studies will demonstrate, as it is also emphasized in this article, that the subjects of a multicultural and multi-religious society such as that of Ottoman Empire could not avoid social and cultural interaction so long they lived in peace and serenity.

Keywords: *Detailed Cadastral Registers, Onomastic, Anthroponym, Ottoman Empire*

Osmanlı İmparatorluğu'nda tapu tahrir defterlerinin, her ne kadar, vergileri toplamak için yapıldıkları ileri sürülmekte ise de tahrirler gözden geçirildiklerinde işin bu kadar basit olmadığı hemen kendiliğinden anlaşılır. Tahrirler yapılmadan vergilerin toplanması şüphesiz büyük sorunlara yol açabilirdi. Ancak Osmanlılar bu tahrirleri yaparken son derece sistematik bir yol takip etmişler ve bu tahrirlerden başka alanlarda da yararlanılması için vergilerin ve vergi mükelleflerinin yanında bir çok diğer bilgilere de yer vermişlerdir². Dolayısıyla tapu tahrir defterlerini iyice incelediğimizde büyük bir ihtimalle bu defterlerin diğer defterlerin (örneğin ruznamçe, kale defterleri) yanında bir çok diğer alanlarda da kullanıldıkları anlaşılır. İmparatorluk şüphesiz bu defterleri askeri gücünü, ticaret kapasitesini ve sosyo-ekonomik yapısını tespit etmede kullanıyordu. Büyük bir ihtimalle bunu bilinçli olarak yapıyordu. İmparatorluğun topraklarındaki insan gücünü ve nüfusunu bilmesi daha kararlı adımların atılmasında şüphesiz yardımcı oluyordu. İmparatorluk içinde nüfus dağılımının bilinmesi her ne kadar vergilerin toplanması açısından gerekli idiyse de nüfus dağılımı, toprakların ekilmesi ve dolayısıyla vergi gelirlerinin artırılması açısından da gerekli idi. Osmanlı'nın sistematik bir iskan politikası izlediği şüphesizdir. Ancak bu politikanın ne derecede bir asimilasyon amacını taşıdığı sorgulanabilir ve böyle bir sorgulamanın cevabı uzun ve yorucu bir çalışmayı gerektirdiği gibi

² Tahrirlerin nasıl yapıldıkları hakkında bk. M. Mehdi İlhan, "The Process of Ottoman Cadastral Surveys during the Second Half of the Second Century: A Study Based on the Documents from Mühimme Defters", *Anuaral Institutului de Istorie și Archeologie "A. D. XENOPOL"*, XXIV/1, 1987, Iași, pp. 17-25 ve bu makalede verilen bibliyografya. Ö. L. Barkan, "Türkiye'de İmparatorluk Devrinin büyük nüfus ve arazi tahrirleri ve hakana mahsus istatistik defterleri", *İktisat Fakültesi Mecmuası*, II/2, İstanbul 1940, s. 20-59, 214-247; Halil İnalçık, *Hicri 835 Tarihli Suret-i Defter-i Sancak-i Arvanid*, Ankara 1954,, s. XI-XXXVI; Iren Beldicéanu-Steinherr, N. Beldicéanu, "Reglement Ottoman concernant le recensement (première moitié du XVIe siècle)", *Südoest-Forschungen*, vol. XXXVII, 1978, s. 1-40; M. Mehdi İlhan, "Tahrir Faaliyeti ve bu Faaliyet Esnasında Karşılaşılan Güçlükler", *Ata Dergisi*, sayı VII, Konya 1997, s. 85-103.

bizi bir neticeye de ulaştırmayabilir. Zira Osmanlı için ön planda gelir kaynakları yer almakta idi. Ancak gelir kaynaklarından bahsettiğimizde aklımıza sadece doğal zenginlikler değil bu gelir kaynaklarının işlenmelerini mümkün kılacak insan gücü gelmelidir. İşte tapu tahrir defterlerinde Osmanlıların bu faktörü ön plana aldıkları ve dolayısıyla iş yapmaya muktedir her er kişinin tescil edildiklerini görüyoruz. Böylece Osmanlılar bize tarihin temel kaynağını teşkil eden insanın geride bırakabileceği en temel öğeyi yani adlarını bu defterler ile miras bırakmış oluyorlar. Bu adlar hakkında araştırma yapmak ve sözlüklerde derlemek ilme yapılacak en büyük katkılardan biri olur kanısındayım. Ancak İstanbul Başbakanlık Arşivinde binin³ ve Ankara Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyud-i Kadime Arşivinde 350'nin⁴ üzerinde olan tapu tahrir defterlerindeki adlar çeşitlilik ve son derece zenginlik arz ettiklerinden bu doğrultuda çalışmaların oldukça yorucu olacağı ve çok uzun zaman alacağı kanısındayım. Mamafih böyle bir girişim ancak bir komisyon çalışmasıyla mümkün olabilir. Zira bir çok milletleri ve dolayısıyla dilleri bağrında barındıran Osmanlı hiç bir ayırım gözetmeden İmparatorluğun hemen hemen tüm sancaklarında bu tahrirleri yapmıştır. Defterlere tescil edilen adlar hangi dilden olursa olsun Osmanlı alfabesine transkribe edilmek suretiyle yazılmışlardır. Dolayısıyla bu adların okunması sadece Osmanlıca bilmeye bağlı olmayıp bölgede konuşulan dilleri ve hatta mahalli lehçeleri bilmeye de bağlıdır. Bunun daha ötesinde karşımıza siyakat yazısını okumanın güçlüğü çıkmaktadır. Katiplerin bazı yerlerde kısaltmalar kullanmaları, bir adın bir kaç şekilde okunması ve adlar arasındaki benzerlikler bu güçlükleri daha da arttırmaktadır. Bilhassa Balkan ülkelerine ait defterlerdeki Gayri Müslimlerin adlarını okumak bölgeye ve bölgede konuşulan dillere yabancı bir kimse için hemen hemen imkansızdır. Balkan tarihçilerinin de büyük bir ihtimalle Doğu veya Arap eyaletlerine ait defterleri okuduklarında aynı güçlükler ile karşılaştıkları kanısındayım.

Osmanlı İmparatorluğu eyaletlerinin neredeyse tümünü kapsayan bu defterlerdeki şahıs adları sistematik bir şekilde yayınlandığı takdirde İmparatorluğun değişik eyaletlerinde dini ve kültürel etkilerin neticelerini kısmen de olsa anlamamız mümkün olabilir⁵. Örneğin Kansu ve Şahkulu adların İzmir'de ve Niğbolu'da ne oranda kullanıldıklarını bilmemiz coğrafi çevre ve kültürel etkilerden ilmi çerçeveler içinde bahsetmemizi sağlayacaktır. Kullanılan adların oranı da şüphesiz önemlidir. Adana yöresinde Mehmed (Muhammed) adının 1763 kişi (toplam nüfusun % 8.57)

³ Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi, Ankara 1992, s. 189

⁴ Aslıhan Doğan, *Tapu Kadastro Kuyud-i Kadime Arşivi Mufassal, İcmal, Evkaf ve Derdest Defterlerinin Toplu Kataloğu*, Ankara 1993, s. 9.

⁵ Her ne kadar Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'nün yayınladığı muhasebe defterleri serilerinin dizinlerinde kişi adları mevcut ise de bunlar kapsamlı bir araştırma için yeterli değildir.

ve 'Ali adının 1449 kişi (toplam nüfusun % 7.12) tarafından kullanılması doğal olmakla birlikte sadece Adana'da değil Osmanlı'nın diğer eyaletlerinde de dinin ne derece etkili olduğunun bir emaresidir. Bu adları Ahmed, Mustafa, İbrahim, Hasan, Hüseyin ve Hamza gibi adların takip etmesi ve bu gibi adları kullananların oranının % 70'e varması Arap etkisinden ziyade dini etkide aramak bence daha yerinde olur. Arapça kökenli bu adlara etnik kimlik yakıştırmamız da doğru olmaz. Ancak Türklerin çoğunlukta olduğu bir bölgede çok az da olsa Ebu Hureyre, Ebu'l-Beyt, Ebu'l-Leyl ve Ebu'l-Hind gibi adların kullanılması Arap etnik kimliğinin bir emaresi olur demekten ziyade olabilir dememiz gerekir⁶. Gayr-i Müslimlerin Arap kökenli İslami adlardan (örneğin Ahmed, Mehmed, Mustafa) ziyade Türkçe adlar⁷ kullanmaları Türk kültürünü benimsemiş olmalarından kaynaklanabilir. Adana'da toplam nüfusun % 2'sini oluşturan Ermenilerin Karagöz, Balı, Budak, Kaplan, Arslan, Tanrıverdi, Tanrıvermiş, Durak, Karaca, Karakoç, Aydın, Tombul, Sarı, Kara, Arık, Gökçe, Elagöz, Elvan gibi adlar kullanmaları bunun en güzel örneği sayılabilir⁸. Dr. Yılmaz Kurt'un makalelerinde yer alan bu örnekleri çoğaltmak ve çeşitli mütalaaalarda bulunmak mümkündür. Tapu Tahrir defterlerindeki çalışmalarına 1990 öncesi başlayan Dr. Yılmaz Kurt'un⁹ kendi çalışmalarına ilaveten gerek kendisinin gerekse Prof. Dr. Melek Delibaşı'nın mezuniyet tezi olarak öğrencilerine yaptırdıkları mufassal tahrir defterlerindeki okuma ameliyesinin ve üzerinde yürüttüğü çalışmanın henüz sonuçlandığını sanmıyorum¹⁰. Ayrıca Almanya'nın şirin bir kenti olan Erlangen'da 18-19

⁶ Yılmaz Kurt, "Adana'da 1572 Yılında Kullanılan Türk Erkek Şahıs Adları", *Belleten*, LVII/218, 1992, s. 174-177.

⁷ Türkçe Kişi adlarının birer listeleri için bakınız Mehmet Yusufoglu, "Şer'iye Sicil Defterlerinde Türkçe Kişi Adları," *ANIT* 3, s. 11-12, 4, s. 11-12, 6, s. 21-22, Konya (1949); Halit Ongan, "Şer'iye Sicillerinde Geçen Türkçe Kişi Adları," *Türk Etnografya Dergisi* 1 (1956), s. 92-94;

⁸ Yılmaz Kurt, "Adana'da 1572 Yılında Kullanılan Türk Erkek Şahıs Adları", *Belleten*, LVII/218, 1992, s. 181.

⁹ Yılmaz Kurt, "Adana Sancağında Kişi Adları", Ankara Üniversitesi *DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, XV/26, 1990-91, Ankara 1991, s. 169-252; aynı yazar., "Adana'da 1572 yılında Kullanılan Türkçe Erkek Şahıs Adları", *Belleten*, LVII/218, 1992, s. 173-200; aynı yazar., "Kozan'da Şahıs Adları", *Belleten*, LVIII/223, 1994; aynı yazar., "Kozan (Sis) Sancağı'nda Kişi Adları," *Türk Kültürü Araştırmaları*, 28 (1990), s. 365-378; aynı yazar., "Çorum Sancağı Kişi Adları: XVI. Yüzyıl", *Belleten*, LIX/224, s. 76-119.

¹⁰ Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi'nde erişebileceğimiz bu tezlerde genellikle aynı metod takip edilmiştir. Bir kısmını incelediğim bu tezlerden Zeynep Sarıçık'a (*Bursa Sancağı Kişi Adlarının Değerlendirilmesi*, yöneten Prof. Dr. Melek Delibaşı, Ankara 1993) yaptırılan tezde şahıs adları üzerine Türkiye'de ilk çalışanların Bahaddin Yedi yıldız ve Özkan İzgi ile Yılmaz Kurt olduğuna, Dünya'da onomastik çalışmaları ve dolayısıyla yapılan kongrelere dikkat çekildikten sonra Türklerde ad verme geleneği hakkında kısa bilgi verilmiştir. Daha sonrada Bursa sancağı kişi adları tabiat hadiselerine bağlı adlar, hayvan, bitki, renk ve vakte bağlı adlar, kıymetli taş ve maden adları, ve peygamber adları olmak üzere çeşitli sınıflandırmalara tabi tutularak bilgisayara dökülmüşlerdir. Ankara (İlhan Aksoy, Özgül Öztürk), Bursa (Ahmet Demirel), Kastamonu (Jülide Akyüz), Amasya (Fatma Beğendik), Tarsus (Cuma Atılğan), Konya (Alpay Bizirlik), Bolu (Mehmet Gener), Bozok (Ayşe Demirayak, Fatma Gökmen) Uzeyr (Teblime Bakırhan) şahıs adları üzerinde tez

Mart 1994 tarihleri arasında yapılan Tahrir Defterleri Kongresinde şahıs adları üzerine araştırmayı üstlenen Dr. Yılmaz Kurt¹¹ çeşitli dergilerde kısmen yayınlanan çalışmalarını büyük bir ihtimalle halen sürdürmektedir. Aslında böyle bir çalışmanın Erlangen'da karar alındığı gibi Osmanlı Devletinin sınırları içinde vaktiyle yer almış olan tüm devletlerin tahrir defterleri üzerinde çalışan araştırmacılarının işbirliği ile yürütüldüğü takdirde bir dereceye kadar sağlıklı olabileceği kanısındayım. Dolayısıyla bu makalede yapılan değerlendirmeler birer sonuç olmayıp tapu tahrir defterlerindeki şahıs adları üzerine yapılacak çalışmalarda altları çizilecek ve bu konuda araştırma yapanların şimdiye kadar yer yer değindikleri birer örneklerdir.

Tüm tapu tahrir defterlerinde meskun mezara'a, köy, nahiye, kasaba ve şehirlerin adlarını müteakip er kişilerin adları aile reisi veya iş yapmaya muktedir bekarların (mücerredlerin) adları takip etmektedir. Tescilin daha ziyade kişilerin sosyal statülerine göre sıralandıkları göze çarpmaktadır. Hemen hemen tüm defterlerde şahıs kendi adı ile birlikte baba adı ile tanımlanmaktadır. Bilhassa cemaatların tescilinde bazen bir tek adla yetinildiğini görüyoruz. Şahısların meslekleri ile tanımlanmaları da daha ziyade kasaba ve şehirlerde göze çarpmaktadır¹². Tüm bu ortak öğelere rağmen tescil edilen adlar arasındaki farklılıklar defterden deftere daha doğrusu sancaktan sancağa değişmektedir. Bölgeler arasındaki farklılıklar ise daha büyüktür. Balkanlara ait defterler ile Doğu Anadolu defterleri karşılaştırıldıklarında bu farklılıklar kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Ancak burada sunacağım bilgiler daha ziyade Güney-Doğu Anadolu ve Arap eyaletlerine ait bir kaç defterden alındığından tüm defterler için bir genelleme anlamında alınmamalıdır¹³.

yaptırılan sancaklardan bir kaçıdır.

¹¹ M. Mehdi İlhan, "Defter Congress" (Tahrir Defterleri Kongresi)', *Belleten* LVIII/221, Ankara 1994, s. 232.

¹² Genellikle defterlerde meslekler şahıs adının altına mesleğini belirlemek amacıyla yazılırlar (örneğin Başbakanlık Arşivi, *Amid Defteri*, No. 64). Mamafih *Şehrızor Defterinde* (TKGM, Kuyud-i Kadime Arşivi, No. 351, v. 108b) Etçin köyü altında tescil edilen şahıslar için meslekler ilk adlarının başında veya sonunda birer unvan gibi kullanılmışlardır, örneğin "Haddad Felah; Abbas Zerger; Yarbeg Tirger; İsmâ'il Tüfengi; Name-i Kefeşduz; Ba-'Ali Neccar; İsmâ'il Buḥaver". Bu köyde mesleklerde görülen bu çeşitlilik bu köyün sakinlerinin zanaat erbabı ve zengin olduklarını gösterir. Tapu tahrir defterlerinden örneğin BOA 64 nolu Amid sancağı defterinde kullanılan meslek nevilerinin bir tasnifi için bakınız M. Mehdi İlhan, *Amid (Diyarbakır): 1518 Tarihli Defter-i Mufassal*, Ankara 2000, s. 104-106.

¹³ Şahıs adlarının da transkribe edildiği Balkanlara ait defterlerden bir kaçını örnek vermek gerekirse:

G. Bayerle, *Ottoman Tributes in Hungary according to Sixteenth Century Tapu Registers of Novigrad*, The Hague-Paris, Mouton 1973.

Gy. Kaldy-Nagy, *Kanuni Devri Budin Tahrir Defteri (1546-1562)*, Ankara 1971.

Bruce W. McGowan, *Sirem Sancağı Mufassal Tahrir Defteri*, Ankara 1983.

Evangelia Balta, "Rural and Urban Population in the Sancak of Euripos in the Early 16th Century", *A~Xciov E~ioixGiv McaeW iv*, 29/1990-1991, Athens 1992, s. 55-185.

İncelediğim defterlerde bazen “Abd” (عبد) yerine “ayn” (ع, “Allah” kelimesi yerine “elif” (ا) veya “elif-lam” (ال) kullanıldığını görüyoruz¹⁴. Bedre'd-din, Hayre'd-din, ve Nasre'd-din gibi adlarda “elif-lam” (ال) yazılmamış ve bu adların sonları “in” (örneğin Bedrin) ile bitmiştir. Bazı adların bir kaç şekilde okuduklarını görüyoruz. Bir kaç örnek vermek gerekirse en basiti “fa” (ف), “ra” (ر) ve “ha” (ح) harflerinden oluşan ve üç ayrı şekilde okunabilecek kelimedir: “Ferec” (فرج), “Ferah” (فرح) ve “Ferruh” (فرخ) adları. Bu kelimeyi bazen “Corc” (جرج) adıyla karıştırmak ta mümkündür. Aynı şekilde “ayn” (ع), “vav” (و) ve “sad” (ص) harflerinden oluşan kelime “Gavs” (غوص), “Ivad” ve “Avd” (عوض) olarak okunabilir. “Ha” (ه), “ba” (ب) ve “lam” (ل) veya “ba” (ب) harflerinden oluşan kelimeyi “Habel” (حبل), “Habeb” (حبيب), “Habib” (حبيب) ve hatta “Cenab” (جناب) şeklinde okumamız mümkündür. “Ibe” (ايه) ve “Ine” (ايه) adları noktalama olmadığı zaman Osmanlıca’da aynı şekilde yazılırlar. “Cavid” (جاود) ile “David” veya “Davud” (داود) için bilhassa siyakat yazısında aynı şey söylenebilir¹⁵. Ermenilerin sık kullandıkları “Pedros” (پدروس) adının “Petros” (پتروس), “Peros” (پروس) ve hatta “Peros” (پروس) adlarından ayırmak bazen mümkün değildir¹⁶. “Sunkur” (سنقور) adının bazen “Sunğur” (سنغور) veya “Ferid” adının “Ferit” şeklinde yazılmış olması bilhassa fonetik ile uğraşan dilcilerin dikkatini celp eder sanırım. “Ya’kub” (يعقوب) adının gayri-Müslimlerce “Yakob” (يقوب), “Yakobe” (يقوبه) ve “Yokob” (يوقوب) şeklinde yazıldığını görüyoruz¹⁷. Ayrıca noktalama olmadığı takdirde Yakut adını da Yakob olarak okumamız mümkündür. Bu ad Çankırı Vakıf defterinde noktalandırılmıştır¹⁸. “Toros”, “Turhan”, “Turmuş”, “Toma” ve “Toto” gibi adların bazen “te” (ت) ve bazen de “ta” (ط) ile yazıldıklarını görüyoruz¹⁹. Aynı şekilde “Zekeriya” adının da “zal” veya “ze” ile yazıldığı da vakidir²⁰.

Aynı evde veya ailede birden fazla evli veya bekar er kişi var ise bunlar genellikle “veled-i”, “bin”, ve “birader-i” tabirleri ile tanımlanırlardı. Ayrıca bazı defterlerde “veledeş”, “biradereş”, “birader-i müşarün ileyh”, “biraderzade-i” ve hatta “aḥu”, “aḥi-yi diğēr” ve “sabi-yi” tabirlerine rastlamamız mümkündür²¹. İkinci derecede yakınlıkların tanımı için “amu-

¹⁴ Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü (TKGM) Kuyud-i Kadime Arşivi, *Basra Defteri*, No. 94, vr. 41a-42a

¹⁵ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Amid Defteri*, No. 64, s. 8, 96, 98, 104, 134, 135, 168

¹⁶ a.g.d., s. 158, 170 ve 185

¹⁷ a.g.d., s. 88, 136; 21, 38, 141

¹⁸ TKGM Kuyud-i Kadime Arşivi, *Kengiri Kengiri Vakıf Defteri* No. 578 (Miladi 1579), vr. 96a.

¹⁹ Başbakanlık Arşivi, *Amid Defteri*, No. 64., s. 41, 18, 28, 104, 47, 112, 42, 48, 53.

²⁰ TKGM Kuyud-i Kadime Arşivi, *Kengiri Vakıf Defteri* No. 578 (Miladi 1579), vr. 96a ve 97a.

²¹ BOA, *Amid Defteri*, No 64, s. 117, 53, 17, 35, 10; TKGM Kuyud-i Kadime Arşivi, *Basra Defteri*, No. 94, v. 19a ve *Trablusşam Defteri*, No. 203, v. 10b

yi", "dayi-yi", "hal-i" ve "damad-i" tabirlerini tespit edebildim²². Bazı hallerde kullanılan bu yakınlık tabirlerinden ailenin etnik kökenini tespit etmemiz mümkün olabilir. Örneğin Maraş defterinde "veled-i" tabiri yerine "bin" tabirinin sadece bir veya iki yerde kullanılması sadece bu ailelerin zayıf bir ihtimal de olsa Arap kökenli oldukları fikrini bize vermektedir. "Şerifzade" tabirinin bu şahıslardan biri için kullanılmış olması bu fikri doğrulamaktadır²³. Diğer taraftan Çankırı Vakıf Defteri'nde yerine göre "bin", "ebnai", "veledi", "evladi" ve "oğli" tabirlerinin kullanıldıklarını da görüyoruz ki bu gibi durumlarda ailelere etnik bir kimlik yüklememiz hiç de mümkün değildir²⁴.

Cema'atlar altında tescil edilen şahısların bazen sadece ilk adlarının (örneğin "İbrahim" veya "Tur 'Ali") ve bazen de ilk adlarının "nam" takısı ile (örneğin "'Ali nam") kullanıldıklarını görüyoruz²⁵. Bu katibin kendini bazen yormak istemediği manasına gelmekle birlikte bu şahısların kabile arasında bu şekilde nam yaptıkları manasına da gelir. Bu gibi adlara verilecek en güzel örnek Amid sancağında ki Çingene cema'atı (cema'at-i Karaçıyan) ile Şehrizol sancağında ki Sarılu cema'atıdır²⁶. Bu cema'atlarda göze çarpan bir hususiyet de tescil edilen ilk şahsın "kethuda" olması ve kethudanın kendisinin veya babasının adının cema'ata verilmiş olmasıdır. Bu hususiyet bilhassa Erbil ve Şehrizol defterlerinde bariz bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Cema'atlardan gayri köy ve mahallelerin de seçkin ve ileri gelen sakinlerinden adlarını aldıklarını tescil edilen ilk şahsın köy veya mahalle ile aynı adı taşımasından anlıyoruz. Bunun en iyi örneği Basra defterinde geçen Safer köyü ile Basra şehrinin on dokuz mahallesidir. Basra'nın diğer mahallelerinin de tahrir yapıldığında hayatta olmayan ileri gelen seçkin kişilerden adlarını aldıklarına şüphe yoktur²⁷. Mamafih bunun tahrir eminlerinin ve katiplerinin işlerine geldiği için yapmış oldukları bir uygulamanın neticesi olduğu kanaatine varsak dahi mahalle ve köylere

²² BOA, *Amid Defteri*, No. 64, s. 16, 13, 147.

²³ "Ahmed b. Mustafa b. Ahmed, şerifzade", R. Yinanç-M. Elibüyük, *Maraş Tahrir Defteri*, A. Ü. OTAM Yayını No. 1, Ankara 1988, s. 14.

²⁴ TKGM Kuyud-i Kadime Arşivi *Kengiri Vakıf Defteri* No. 578 (Miladi 1579).

²⁵ Bilhassa cemaatlar bu gibi şahıs adlarını çoğu zaman yerleştikleri bölgelerde yer adları olarak ta kullanmaktadırlar. Bakınız Bahaeddin Yediyıldız, "Türkiye'de Yer Adı Verme Usulleri ve Yer - Adı Değişikliklerinin Tarihi Gelişimi", *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri*, 11-13 Eylül 1984, Ankara: Başbakanlık Basımevi 1984, s. 26-27. O. Şaik Gökyay, "Türkçe Yer Adlarında Kişilerin ve Olayların Payı", *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri*, 11-13 Eylül 1984, Ankara: Başbakanlık Basımevi 1984, s. 251.

²⁶ BOA, *Amid Defteri*, No. 64, s. 9; TKGM Kuyud-i Kadime Arşivi, *Şehrizol Defteri*, No. 351, v. 116b.

²⁷ TKGM Kuyud-i Kadime Arşivi, *Basra Defteri*, No. 94, v. 51a ve 15b-32b; karşılaştırmak BOA, *Basra Defteri*, No. 282, s. 38-67. Ondokuz mahallenin adları şöyle idi: Havace Fudayl; Hasan v. Meziyyet; Bişaret Heyyayi; Şükrü'l-lah v. Hayru'l-lah; Hacı Muhammed; Re'is Halil; Hamid v. Hüseyin; Seyyid 'Ali Kevvaz; Bezzaz v. 'Ali; Hilal v. Süleyman; Sa'd v. Kutami; Muhammed v. Sultan; 'Anber v. Hüseyin; Ramazan v. Celal Hannak; Salim v. Farah; Hamis v. Seyf; Satiyan be-ism-i Nasir Sati; Ferah v. 'Ali Berduş.

verilen bu adların günümüze kadar geldiğini de biliyoruz. Zira 1518 tarihinde Amid sancağında yapılan tahrirde tescilde çabukluk sağlansın diye Amid şehrinin, kale kapılarından müştak, sadece dört mahalleye (Mahalle-i Bab-ı Cebel; Babi'l-Ma'; Bab-ı Mardin ve Bab-ı Rum) ayrılmasına karşın 1540'da yapılan tahrirde cami, mescit, tekke ve şahıs adlarından müştak 40 civarında mahalleye ayrılması bunun bir Osmanlı uygulamasının olduğunun ispatı olduğu gibi Diyarbakır şehrinde her iki defterdeki adların hala kullanıldıkları vakidir²⁸. Bir çok yerlerde buna benzer durumlar göze çarpmaktadır. Dr. Halime Doğru Sivrihisar mahallelerini a)Eski Mahalleler, b)Kişi ismi verilen mahalleler, c)Meslekle ilgili mahalleler ve d)Ermeni mahalleleri diye dörde ayırmış ve bir çoğunu adlarının günümüze kadar kullanılabildiklerini vurgulamıştır. Aynı şekilde Sivrihisar mahallelerinde iskan edilen boyların –örneğin Kılınç, Araklu, Kayalu, Koyuncu- günümüze kadar kullanılmışlardır²⁹. On sekiz mahalleden oluşan Kırşehir'in mahalle adlarına bakıldığında bunların şehre damgalarını vuran tarikat şeyhlerinin adlarından müştak olduklarını görürüz. Örneğin Kaya Şeyh, Sofiler, Ya' kub Dede, Şeyh Süleyman Sıddıki ve Aşık Baba bu açıdan dikkate değer mahalle adlarıdır³⁰. Ayrıca bir çok şehir ve kasabalarda mahalleler cami, mescid ve zaviye gibi dini veyahut han, hamam ve çeşme gibi sivil yapılardan daha doğrusu onları yaptırılardan adlarını alırlar. Örneği Diyarbakır, Malatya, Harput ve Kars'ta mahallelerin çoğunun cami ve mescitlerden adlarını aldıkları bariz bir şekilde göze çarpar. Bunu sebebi de mahallelerin bu gibi yapıların etrafında oluşmalarından ileri gelmektedir³¹.

Defterlerdeki hane ve mücerred adedlerinden yararlanarak bir sancak veya vilayette etnik dağılımı tespit etmemiz her ne kadar mümkün ise şahıs adlarından yararlanarak defterlerde verilen rakamları teyit etmemiz de mümkündür³². Defterlerdeki şahıs adlarına dayanarak etnik grupların tespiti bir kaç yol ile mümkün olabilir. Bazı adlar yüzde yüz kesin olmasa dahi belli etnik gruplara özgüdürler. Örneğin Şemes adı Asurilere, Yehuda adı Yahudilere ve büyük bir ihtimalle Bulgar adı Bulgarlara özgüdürler³³. Bazı

²⁸ M. Mehdi İlhan, "Onaltıncı Asırda Diyarbakır Şehrinin Nüfusu ve Mahallelere Dağılımı", *Ziya Gökalp*, sayı 62, cilt 11, Haziran 1991, Ankara, s. 49-72

²⁹ Halime Doğru, XV. ve XVI. Yüzyılda Sivrihisar Nahiyesi, Ankara 1997, s. 22-28.

³⁰ TKGM Kuyud-i Kadime Arşivi, *Kırşehir Sancağı Defteri*, TD No. 139, varak 5a vd.

³¹ Refet Yınanç, "XVI. Yüzyılda Doğu Anadolu Şehirlerinin Mahalle Adları", *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri*, 11-13 Eylül 1984, Ankara: Başbakanlık Basımevi 1984, s. 225-232. Yücel Özkaya, "XVIII. Yüzyıl Orta Anadolu'daki Bazı Kaza ve Mahalle Adlarındaki Değişiklikler", *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri*, 11-13 Eylül 1984, Ankara: Başbakanlık Basımevi 1984, s. 236.

³² Ben böyle bir çalışmayı 1518 tarihli Amid sancağı tahrir defteri için gerçekleştirmiş ve defterde verilen rakamlarla hemen aynı neticeye varmıştım, bk. M. Mehdi İlhan "Onaltıncı Yüzyıl Başlarında Amid Sancağı Yer ve Şahıs Adları Hakkında Bazı Notlar", *Belleter*, LIV/209, Ankara 1990, s. 213-222.

³³ TKGM Kuyud-i Kadime Arşivi, *Basra Defteri*, No. 94, v. 15b, 16a; TKGM Kuyud-i Kadime Arşivi, *Trablüşşam Defteri*, No. 84, v. 14b; R. Yınanç-M. Elibüyük, *Maraş Tahrir Defteri*, A. Ü. OTAM Yayını No. 1, Ankara 1988, s. 12.

hallerde de şahıs adlarının şahsın geldiği yöre veya kasaba ile tanımlandıklarını görüyoruz. Bu gibi durumlarda yerin adı sıfat olarak baba adı ile birlikte şahsın ilk adı olarak kullanılır veya ilk adın ve çoğu zaman da baba adının akabinde gelir. İlk adın akabinde gelen yer adlarının bazen sıfat olarak ve bazen de “an” ile birlikte kullanıldıklarını görüyoruz. Burada sıra ile birer örnek verelim: Şami veled-i ‘Abdullah; ‘Abbas Bağdadi; Nasır veled-i ‘Ali Bahrani; Satılmış Çermigi; Şem’un ‘an Hasankeyf³⁴. Diğer taraftan defterlerde kayıtların bilhassa cema’atlar için bir etnik belirtme (örneğin “cema’at-i ‘aşiret-i ekrad”)³⁵ yapılmak suretiyle yapıldığını biliyoruz. Bununla beraber bazen şahıs adlarından etnik kökenlerini belirlememiz mümkündür. Tesbit edebildiğim etnik köken sıfatları şunlardır: Türki, Du’l-kadiri, Artuk, Akkoyunlu, Karakoyunlu, Rumi, Çerkez, Kurd, Kurdi, Kirmanc, el-Bedeve, el-Berber, el-Berberavi, ‘Acemi ve Eramine³⁶. Ancak son iki sıfat etnik kökeni belirlemede şüphe ile yaklaşılmalıdır. Zira ‘Acemi genellikle Arap olmayanları belirlemede kullanılan bir sıfat olduğundan her zaman İran kökenlileri belirlemez. Eramine kelimesi ile bilhassa 1518 tarihli Amid sancağı defterinde bu sıfat altında kaydedilen şahıs adlarından anlaşılacağı üzere Ermenilerin yanında Yunan, Süryani, Arap ve hatta Türk ve Kürt kökenli gayri-Müslimleri kapsamaktadır³⁷. Diğer taraftan “Kurd” veya “Ekrad” tabirinin “dağlı, şehir hayatından uzak” manasına geldiğini ifade eden Nejat Göyünç’ün açıklaması göz önünde bulundurulmalıdır³⁸.

Yörüklerin kullanmış oldukları Türkmen adları dikkatimiz çeken bir diğer husustur. Amid’in (Diyarbakır) doğusundan Kırşehir’e göç eden “Yörükân-ı ‘Osman Mirza” yerleştikleri mahalleye “Şarkıyan” adını vermenin yanı sıra Dede, Tur ‘Ali, Şehsuvar, Haydar, Hacı Elvend, Koyun ‘Abdal, Uğurlu, Gül ‘Abdal ve Torak gibi Türkmen adları kullandıkları

³⁴ TKGM Kuyud-i Kadime Arşivi, *Basra Defteri*, No. 94, v. 32b, 18b, 27b; BOA, *Amid Defteri*, No. 64, s. 11, 27; Bu konuda bazı diğer örneklerin ilgi çekeceğini sanyorum: ‘Abd-i ‘Ali veled-i Giridi; Raşid Necdi (*Defter No. 94*, v. 15b, 29a); Halef Si’irdlu; ‘Ali Si’irdi; Pir ‘Ömer ‘an (sic) Erğuni; ‘Ala’d-din ‘an Lur (*Defter No. 64*, s. 3, 10, 14, 21); Seydi Ahmed b. Misri; ‘Abdu’l-kadir Taruti; ‘Abdu’l-rahman Antaki; Hacı Muhammed Misri; Yunus Basri; Hacı Ahmed Mağribi; ‘Abdu’l-hayy al-Ladiki; Hacı ‘Ali Meşriki; Davud Malati (TKGM Kuyud-i Kadime Arşivi, *Trablusşam Defteri*, No. 203, vr. 178b, 3a, 4b, 6b, 7a, 8b, 9a, 10b, 11b); Hüseyin Karamani; Cemal Mar’aşi; Hacı Muhammed Şami; Danyal veled-i Burtukal (TKGM Kuyud-i Kadime Arşivi, *Trablusşam Defteri*, No. 84, v. 6a, 9a-b, 14b)

³⁵ BOA, *Amid Defteri*, No. 64, s. 117 v.d.

³⁶ Bazı örnekler konuya daha da açıklık getirir sanırım: Türki v. ‘Ali; Meleki Kürd; Nasar v. Kürdi; Kaffas Bedevi (*Defter No. 94*, vr. 31b, 18a, 24b, 29b); ‘Ali Kürd, Muhammed Turki; Ovanes b. Çerkez; Çerkez b. Hacı; Kazar b. Kirmanc (*Defter No. 64*, s. 17, 4, 16, 9); Hamza Du’l-kadiri; ‘Abdu’l-kadir v. Artuk; Yusuf v. Rumi; ‘Osman Kurdi; Hacı Hüseyin ‘Acemi; Muhammed el-Bedeve; Hac Hüseyin Berberavi; Betito el-Berber; Anton Rumi (*Defter No. 203*, vr. 176b, 0b, 1a-b, 2b, 6a, 7b, 9a, 10a)

³⁷ M. Mehdi İlhan, *Amid (Diyarbakır): 1518 Tarihli Defter-i Mufassal*, Ankara 2000, s. 95-96

³⁸ Nejat Göyünç, XVI. *Yüzyılda Mardin Sancağı*, İstanbul 1969, s. 79-80.

gözden kaçmamaktadır³⁹. Cema'atlar ayrıca yerleştikleri yerlere kendilerine özgü Türk adları verdikleri de gözden kaçmayan bir diğer husustur. Örneğin Kırşehir'de Karabaşlı cema'atinin yerleştikleri köylerden bir kaç Kızıl Kaya, Kara Taş ve Kara Halil adlarını taşımaktadırlar⁴⁰. Yörüklerin ve cemaatlerin yerleştikleri yerlere kendi adlarını vermenin yanı sıra bir çok yer adlarını da Orta Asya'dan Anadolu'ya taşıdıklarına şüphe yoktur⁴¹.

Defterlerdeki şahıs adlarından mensup oldukları dinlerini ve hatta mezheplerini tespit etmemiz mümkündür. Bazı defterlerde Müslim ve gayri-Müslim ayrımı yapılmıştır. Ancak bilhassa böyle bir ayrım yapılmayan defterlerde şahıs adlarına dikkat ettiğimiz takdirde din ve mezhep tespitlerinde daha sağlıklı neticelere varabiliriz. Burada yapacağımız bazı açıklamalar konunun daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Şahıs adlarının bazen din veya mezheplerini belirten sıfatlar ile kullanıldıklarını görüyoruz. Bunlardan tespit edebildiklerim şunlardır: Müslim, Nasrani, Ermeni, Yehudi, Druzi, Yezidi ve Şamani⁴². Burada belirtmemiz gereken bir husus ta şahıs adları ile birlikte kullanılan bazı unvanların dinlerin ve mezheplerin ayrımında oynadığı roldür. Bunların başında gelen "Hac" veya "Haci" tabiridir. Her ne kadar gayri-Müslimlerin bilhassa Hıristiyanların Kudüs'ü ziyaret ettiklerinde "Haci" oldukları bilinmekte ise de benim incelediğim defterde bu unvanın Müslümanlar için, Sünni ve Şi'i ayrımı gözetilmeksizin, kullanıldığıdır. Mamafih bu defterlerin incelenmesinde tarafsız ve dürüst araştırma kavramından uzaklaşmamamız gerektiğini burada bilhassa vurgulamak istiyorum. Zira "Haci" tabirinde "ha"nın üstüne bir nokta koyduğumuzda bunun "Haçi" olabileceğini ve mananın tamamen değişeceği ortada olan bir gerçektir⁴³. Tabi bu gibi durumlarda şahıs adının hangi dini grubun altında yazıldığına, yerleşim adına, diğer adlara, mezkur şahsın ilk adına ve baba adına dikkat etmek gerekir. Örneğin "Baha'd-din Keşiş nam" şahsın Müslüman olduğunu iddia edemeyeceğimiz gibi "Haci 'Ali v. Haci Muhammed-imam" gibi bir şahsın da Müslüman olup olmadığını sorgulamamız yersiz olur (*Defter No. 203*, vr. 34a). Ayrıca "Haci" kelimesinin ad olarak da kullanıldığını unutmamak gerekir. Ancak Haci adının "hypocoristic" formlarında gayri-Müslim grupların altında yazılmış ise Ermenilerin veya Hıristiyanların kullandıkları "Haço" ve "Haçik" gibi

³⁹ TKGM, Kuyud-i kadime Arşivi, *Kırşehir Tapu Tahrir Defteri*, No. 139, vr. 9b-10a

⁴⁰ *a.g.d.*, No. 139, vr. 30b-33a

⁴¹ Bu gibi adlara örnekler ve bilhassa Türk yer adlarına dair bir bibliyografya için bakınız Tuncer Gülensoy, "Orta Asya'daki Türk Yer Adlarının Anadolu'daki İzleri", XII. *Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler*, II. Cilt, Ankara 1999, s. 365-376.

⁴² Bu sıfatları adları ile birlikte vermek yararlı olur sanırım: 'İzze'd-din v. Nasrani; Ahmed Druzi (*Defter No. 84*, vr. 5b), İbrahim Ermeni, Vareth Yehudi (*Defter No. 203*, vr. 6a, 11a), Budak Beg biraderzade-i Hüseyin Beg Yezidi (TKGM Kuyud-i Kadime Arşivi, *Erbil Defteri*, No. 69, vr. 71a), Ahmed Salih Şamani (*Defter No. 94*, vr. 35a)

⁴³ M. Mehdi İlhan, "Nikolaj Todorov and Asparuh Velkov, *Situation démographique de la Péninsulé balkanique (fin du XVe s.-début du XVIe s.)*, Editions de l'Académie Bulgare des Sciences, Sofia 1988, 312 pp. + 1 map", *Balkan Studies*, 30/1, 1989, s. 172.

adları elde edebiliyoruz⁴⁴. Halime Doğru'nun Sivrihisar nahiyesine ait iki defterde tespit ettiği hususlardan biri de Hacı ve Fakihlerin sayısının çokluğudur. Asıl adı Hacı olanları tespit dışı tutarak Hacıların ekonomik açıdan güçlü kimseler ve Fakihlerin de varlıklı ailelerin çocukları olduklarına ve dolayısıyla eğitime önem verdiklerine dikkatimizi çekmektedir. Cami ve medrese civarındaki mahallelerde Fakihlerin sayısının arttığı gözlenmektedir⁴⁵. Diğer taraftan adlarından hareket etmek suretiyle kendi dinlerini terk edip İslam'a girmiş şahısları tespit etmemiz de mümkündür. Müslüman grup altında yazılan ve ilk adları İslami olan, ancak baba adları gayr-i Müslim olan şahıslar şüphesiz dönmedirler. Bunun en bariz örneği "Ğaribş a v. Karakeşiş" adını taşıyan şahıstır (*Defter No. 64, s. 58/1*). Aynı şekilde ilk adı "Abd" veya "Abdullah" olup unvanı veya baba adı köle veya azad edilmiş köle manasına olan Arapça kelimelerinden "Ğulam" veya "Atik" ise böyle bir şahsın kendisinin veya babasının dönme olduğunu ileri sürebiliriz⁴⁶. Bu gibi adlardan hareket ederek "Abdu'l-lah" adını taşıyan her kişinin dönme olduğunu ileri süremeyiz, aksine bu gibi özel durum arz eden "Abdu'l-lah" adlı şahısların sadece dönme olduklarını söyleyebiliriz. Örneğin "Ğulam 'Ali v. 'Abdu'l-lah" adına dikkat ettiğimizde bu şahsın babasının meçhul veya gayri-Müslim olmasından dolayı baba adı olarak "Abdu'l-lah" adını kullanma zorunda kaldığını hemen anlarız. Buna karşın "Abdu'l-lah v. Derviş Muhammed" adlı şahsın hiç bir zaman dönme olduğunu iddia edemeyiz⁴⁷. Dr. Yılmaz Kurt Adana ve Çorum defterlerindeki şahıs adları üzerine yaptığı araştırmalarda aynı neticeye varmıştır. 'Abdullah adının Müslümanlar arasında son derece yaygın olduğu bilinmesine rağmen bu konuda gerek Batılı gerekse Türk araştırmacılar çeşitli görüşler ileri sürmektedirler ve 'Abdullah adını kısmen veya tamamen mühtedi tabiri ile bağdaştırma çabası içine girmektedirler⁴⁸. Dikkatimizi çeken bir diğer husus ta bir köyün altında yazılan kişi adlarını bazen bir bütün olarak ele almamız gerekliliğidir. Örneğin Kırşehir'in Mucur köyünde Karaca, Aydın, Oruç, Yörük, Turmuş gibi bir çok Türkçe adlar kullanıldığı gibi Arapça kökenli adların ve hatta Krikor, İstefanos ve Pedros gibi Hıristiyan adların kullanıldığı dikkati çekmektedir. Büyük bir ihtimalle bu

⁴⁴ "Haço", "Haçetur" adının kısaltılmış şekli olup Ermenicede "Haç verilen kişi" manasındadır. "Haçik" ise Ermenice'de "Küçük haç" demektir, bk. Adjarian, *Dictionary of Armenian Personal Names*, 5 cilt, Erevan 1942, cilt II, s. 493.

⁴⁵ Halime Doğru, XV. ve XVI. *Yüzyılda Sivrihisar Nahiyesi*, Ankara 1997, s. 32.

⁴⁶ Bu gibi adlara şu örnekleri verebiliriz: 'Abdu'l-lah Ğulam; Müslim v. 'Atik; 'Abd v. 'Atik ve muhtemelen Mübarek Ğulam; Zeyrek Ğulam (*Defter No. 94, vr. 17a, 23b, 24b*).

⁴⁷ TKGM Kuyud-i Kadime Arşivi, *Basra Defteri, No. 94, vr. 15b*.

⁴⁸ Yılmaz Kurt, "Çorum Kazası Kişi Adları (XVI. Yüzyıl)", *OTAM*, vol. 6, Ankara 1995, s. 215-216; aynı yazar, "Adana'da 1572 Yılında Kullanılan Türk Erkek Şahıs Adları", *Belleten*, LVII/218, 1992, s. 181-182; aynı yazar, "Adana Sancağında Kişi Adları", *DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, XV/26 1991, s.182-184; Heath Lowry, "The Island of Limnos: a Case Study on the Continuity of Byzantine Forms Under Ottoman Rule", *Continuity and Change in Late Byzantine and early Ottoman Society* (edited by Anthony Bryer and Heath Lowry), Dumbarton Oaks, Washington 1986, s. 257.

köyün sakinleri eskiden Hıristiyan Türkler olup daha sonra İslamiyeti kabul ettiklerinde bazıları Türkçe ve diğer bazıları da Hıristiyan adlarını devam ettirmekte beis görmemişlerdir⁴⁹. Benzer bir durum Çankırı defterlerinde de gözümüze çarpmaktadır. 1578 tarihli Çankırı defterinde⁵⁰ Çankırı'ya tabi Alva köyündeki gayr-i Müslimlerin Murad v. İvani, Karaca v. Giregor ve Minol v. Tengrivirmiş gibi Türk adlarını taşıdıkları dikkatimizi çektiği gibi 1521 tarihli Çankırı defterinde⁵¹ durum daha da ilginçtir. Gayr-i Müslimlerin kullandıkları Mihal v. Tengrivirmiş, Şem'un v. Mihal, Pavlos v. Turanşah, Kirikos v. Karaca, Buğdanşa v. Yorgi ve Turmuş v. Yorgi adların yanında köyde Turmuş, Tursun (.....,), Bahşayış ve Tengrivirmiş Türk adları ile Halil v. İbrahim, Ken'an v. Ya'kub ve Süleyman v. Muhammed gibi Tevratı adların kullanılmış olması bu köyde Türk ve Hıristiyan kültürlerinin oldukça etkin olduğunu göstermektedir.

Bilhassa Doğu Anadolu sancaklarına ait defterlerde dikkat etmemiz gereken bir husus ta Şiiilerin veya Kızılbaşların kullandığı adlardır. Bu tip adlar genellikle "Şah", "Ali", "Mehdi" ile "Abd", "Verdi" ve bazı diğer adların birleşiminden oluşmaktadır⁵². Örneğin "Şahvirdi v. 'Abbas"; "Abd-i 'Ali v. Şeyh Necm", "Ahmed v. 'Abdu'l-Mehdi"; "Rahman Şah v. İran Şah" ve benzeri adlar⁵³. Bazen aile fertlerinin adlarını bir birlerine bağlı olarak incelemek gerekir. Örneğin "Daniyel v. Salih" bir dönme veya dönmenin torunu olup İslam'a olan bağlılığını pekiştirmek için Müslümanlar tarafından en sık kullanılan "Abdu'l-lah" ve "Muhammed" adlarını çocuklarına verebilir. Bir diğer örnek de hem Sünniler hem de Şiilerce kullanılan "Şeyh Nasır" adını taşıyan şahsın mezhebini tayin ederken oğullarından birinin "Alevi" adını taşıması zayıf bir ihtimal de olsa Şi'i mezhebinde karar kılabilenidir⁵⁴. Dini gruba giren mistik şahısları adlarından Sünni veya Şi'i olarak ayırt etmemiz mümkün değildir. Ancak bu gibi şahısları kullandıkları unvanlardan diğer şahıslardan ayırt edebiliyoruz. Bu unvanları "Derviş", "Bektaş", "Bektaşî", "Mücvir" (mabet veya bir tekke yakınlarına çekilip oturan; yurdunu ve diyarını terk ederek zamanını Haremeyn-i Şerife'nin ibadet ile geçiren), "Dede", "Sofu", "Sufi", "Fakih", "Halife"⁵⁵, "Havace" "Mevella", ve "Şeyh" olarak sıralayabiliriz. Bu gibi

⁴⁹ TKGM Kuyud-i Kadime Arşivi, *Kırşehir Defteri*, No. 139, vr. 81a-82b

⁵⁰ TKGM Kuyud-i Kadime Arşivi, *Kengiri Defteri*, No. 81, varak 247a-b.

⁵¹ BOA, *Kengiri Defteri*, No. 100, s. 54.

⁵² "Ali adı birleşiminden oluşan adlara bir kaç örnek için bakınız Yılmaz Kurt, "Sivas Sancağında Kişi Adları (XVI. Yüzyıl)", *OTAM*, sayı 4, Ankara 1993, s. 236

⁵³ Bu gibi adlara bazı örnekler için bakınız Yılmaz Kurt, "Çorumlu Kazası Kişi Adları (XVI. Yüzyıl)", *OTAM*, vol. 6, Ankara 1995, s. 214; aynı yazar "Adana'da 1572 Yılında Kullanılan Türk Erkek Şahıs Adları", *Belleten*, LVII/218, 1992, s. 178.

⁵⁴ TKGM Kuyud-i Kadime Arşivi, *Basra Defteri*, No. 94, vr. 31a-b

⁵⁵ Her Sufi topluluğunun başında bir "Halife" bulunurdu. Tüm Sufilerin başına da "Halifetü'l-Hulefa" denirdi. Şah Tahmas (1524-76) ve Şah İsmail II'nin (1576-77) "Halifetü'l-Hulefa"sı olarak bilinen Hüseyin Goli Rumlu vefat ettikten sonra yerine Bulgar-Halife adında biri geçmiştir. Bk. Hüseyin Mirjafari, "Sufism and gradual transformation in the Meaning of Sufi

adların yanında defterlerde katipler tarafından bilhassa “‘avarız-ı divaniye ve tekalif-i ‘örfiyeden” mu‘af tutulduklarına dair notlar düşürülmüştür⁵⁶.

İncelediğim defterlerde göze çarpan bir husus ta dini kaynaklı adların (‘Abdu’l-lah ve lafza-i celal ile birleşik diğer benzeri adlar, Muhammed, Ahmed, Hudaverdi ve aynı kategoriye giren diğer adlar) daha ziyade şehirlerde ve kasabalarda yaşayanlar tarafından kullanılmış olmaları ve kırsal kesimde yaşayanların ise daha ziyade kendi ana dillerinden müştak orijinal adları kullanmalarındır. Bunların en iyi örnekleri Malkoç, Taşkın, Taştemür gibi Türkçe kökenli adlardır. Doğu Anadolu defterlerinde en çok göze çarpan adlar ‘Abdu’l-lah, ‘Abdu’r-rahman gibi lafza-i celal ile birleşik adlar ve bir de “Tanrı-verdi” manasına gelen Arapça ve Farsça kökenli adlardır⁵⁷. Diğer taraftan Arap kökenli ve tüm Müslümanlara mal olan dini adların aynı zamanda dindar kesim tarafından kullanıldıklarını da göz ardı etmememiz gerekir. Bunun en iyi örneği aşağıda alıntısını yaptığımız bir vakıf defterindeki kayıt en iyi kanıttır:

“Karye-i Halim: Çekeşde Yeri dimekle ma‘ruf çiftliği ve bir değirmeni Sinan Yakut evladından Şahin Beg Çekeşde nam kimesne vakf etmiş, evladından ‘Ali ve Ahmed ve Muhammed ve Yunus ve Maksud ve ‘Osman ve Tayyib ve Cemal ve Bekir ve Zekeriya (‘ze’ ile) ve Ümid ve Pir Muhammed ve ‘Abdi ve Muharrem mutasarrıflar. Ber muceb-i Defter-i ‘atik haliya evlad-i işandan ‘Abdu’r-Rahman ve ‘Abdu’r-Rahim ve Ahmed ve Muhammed ve Yunus ve Nizami ve Eyvati ve Nasuh ve Muhammed ve Mustafa ve Cemal ve Zekeriya ve Nazım ve Pir Muhammed ve ‘Abdi ve Hüseyin mutasarrıflar, ba berat-i Hümayun tabi’-i Çerkeş. Hasıl ma‘a resm-i asiyab: 360”⁵⁸.

Şahıs adlarını iyice incelediğimizde bazı bölgelerde siyasi baskının uygulandığının veya kültürel bir tesirin varlığının farkına varabiliriz. Şehrizol vilayetinin on altıncı asırda Osmanlılar ile Safeviler arasında bir kaç defa el değiştirdiğini biliyoruz. Dolayısıyla burada Şi‘i veya Kızılbaş kökenli adların yoğun olması doğaldır. Ancak gayri-Müslimlerin ve bilhassa Yahudilerin “Ebrahım-şah”, “Arab-şah”, “Şah-virdi” ve “Baba v. Hasan” gibi adları kullanmış olmaları siyasi veya sosyal bir baskının neticesi olsa gerek⁵⁹.

in Safavid period”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi *Tarih Dergisi*, İ. H. Uzunçarşılı Hatıra sayısı, sayı 32, 1979, s. 161.

⁵⁶ Bu gibi adlara şu örnekleri verebiliriz: Salim v. Derviş; Sa‘id Mücavir; ‘Abdu’l-lah v. Derviş Muhammed (*Defter No. 94*, vr. 52a, 15b, 2a); Havace Derviş (*Defter No. 203*, vr. 2a); Hamza v. Hasan Dede; Dede Halife v. Hacı Dede (R. Yinanç-M. Elibüyük, *Kanuni Devri Malatya Tahrir Defteri (1560)*, Ankara 1983, s. 13); Mahmud Fakih v. Ahmed Halife; Hüseyin v. Sofu; Ali Dede v. Derviş Mehmed-zaviyedar; Bektaş v. Yusuf (R. Yinanç-M. Elibüyük, *Maras Tahrir Defteri*, A. Ü. OTAM Yayını No. 1, Ankara 1988, s. 12, 15, 34, 81).

⁵⁷ Bunların bir listesi aşağıya çıkarılmıştır. Birkaç örnek için ayrıca bakınız Yılmaz Kurt, “Sivas sancağında Kişi Adları (XVI. Yüzyıl)”, *OTAM*, sayı 4, Ankara 1993, s. 228.

⁵⁸ TKGM Kuyud-i kadime Arşivi, *Kengiri Vakıf Defteri*, No. 578, vr. 96a

⁵⁹ Yahudilerin %30’u bu gibi adları kullanıyorlardı. Bk. TKGM Kuyud-i Kadime Arşivi,

Bir sancakta veya vilayette kullanılan şahıs adlarındaki çeşitlilik o sancağın ve vilayetin kültüründeki zenginliği yansıttığı gibi bir çok adlar ve bu adlar ile kullanılan sıfatlar bir yerin eğitim düzeyini de tespit etmemizde yardımcı olabilirler. Bunun için mamafih asıl kaynağımızın cami, mescid, mederese, tekke, zaviye ve kiliseler ile buralarda görev yapan şahısların olduklarını unutmamak gerek. Ama bir çok şahısların bu gibi yerlerde görev yapmadıkları halde unvanlarından eğitilmiş olduklarını görüyoruz. Bu unvanlardan bazılarını şöyle sıralayabiliriz: Monla (Mala, Molla), Üstad, Havace, Seydi, Nayib, Lala, Mu'allim, Hatib, İmam, Müezzin, Hafız, Mevlana, Müftizade, Şeyh, Şeyhü'l-İslam, Çelebi⁶⁰, Ezheri, Müderris, Kari, Şa'ir, Katib, Hazinedar, Danişmend. Bu gibi unvanları taşıyan kişilerin genellikle ailece kültürlü ve eğitilmiş oldukları göze çarpmaktadır. Bu şahısların babalarının da bu unvanları taşımış olmaları bunun kanıtıdır sanırım. Örnekler: "Şeyh Muhammed v. Şeyhü'l-İslam"; "Seydi Ahmed b. Nayib 'Ali"; "Musa Çelebi v. Mevlana 'Abdu'r-rahim-müderris"; "Mevlana Muslihi'd-din v. Musa Halife-müderris"; "Muhtar Çelebi v. Mevlana 'İsa-ehl-i 'ilm"; "Halil Çelebi v. Katib Yusuf-sipahi" ve "Feyzu'l-lah v. 'İsa Divan" ile kardeşi "Katib 'Osman Çelebi-birader-i o"⁶¹.

Defterlerdeki şahıs adlarından bir sancakta sosyal statüyü tespit etmemiz de mümkündür. En üst tabakada şüphesiz sancağın üst düzey yöneticileri, sipahiler ve tımar erbabı ve bunları medrese ve camilerde görev yapan din adamları takip ediyordu. Geri kalanlar re'aya sınıfına giriyordu. Ancak re'aya arasında bir statü farkı mutlaka vardı. Örneğin ticaret ve sanat erbabını serbest bırakılmış köleler ile aynı sınıfa koymamız mümkün değildir. Yukarıda da belirttiğim gibi serbest bırakılan bu köleler "'Abd", "Gulam", "Mağdum" ve "Ma'tuk" gibi sıfatlar ile tanımlanıyorlar idi. Örneğin "'Ali v. 'Abd"; "Muhammed v. Mağdum", "Bahtiyar Ma'tuk"; "Gulam 'Ali Ma'tuk"⁶². Tabii ki üst tabaka için kullanılan bazı unvanlar da vardı. Bunların en barizi "Seyyid" kelimesidir. Şehirbazar'ın Senik köyünde tüm şahıslar bu unvan ile anılıyorlardı⁶³. Yerleşim yerlerinin altında kaydedilen ilk adlar genellikle oranın ileri gelenlerinden oluyordu ve onları

Şehrizol Defteri, No. 351, v. 15b.

⁶⁰ Daha ziyade okumuş, eğitilmiş ve efendi anlamına gelen Çelebi ünvanını başta şehzadeler olmak üzere bir çok ulema ve kalemiyye sınıfı için kullanılırdı. Çelebi ünvanının kullanımı ve anlamı için bakınız "Çelebi", *Encyclopedia of Islam (Eİ2)*; "Çelebi" TDV İslam Ansiklopedisi; Nicholas N. Martinovich, "The Turkish Chalabi," *Journal of the American Oriental Society*, 54/2 (1934), s. 194-199; Güçlü Tülüveli "Honorific Titles in Ottoman Parlance: A Reevaluation," *Journal of Turkish Studies*, 11/1 & 2 (2005), s. 18-19.

⁶¹ TKGM Kuyud-i Kadime Arşivi, *Trablusşam Defteri*, No. 203, vr. 4b; Başbakanlık Arşivi, *Amid Defteri*, No. 64, s. 11; R. Yinanç-M. Elibüyük, *Maraş Tahrir Defteri*, A. Ü. OTAM Yayını No. 1, Ankara 1988, s. 14, 24, 25, 27, 32).

⁶² TKGM Kuyud-i Kadime Arşivi, *Basra Defteri*, No. 94, vr. 22a, 18a, 19a, 20b.

⁶³ TKGM Kuyud-i Kadime Arşivi, *Şehrizol Defteri*, No. 351, vr. 93b.

da oğulları takip ediyordu. Örneğin “‘Abdu’l-lah Cebbar-imam”; “‘Burc ‘Ali-kethuda”⁶⁴.

Tahrir defterlerinden bilhassa üst yöneticiler hakkında bilgi toplamamızda mümkün oluyor. Örneğin Basra Defterinde (No. 94, s. 87a) geçen “‘Ayas Paşa Mir-i miran-ı Diyarbekir ki fevt şude” kaydından bu şahsın H. 998/M. 1589-90 yılından önce vefat etmiş olduğunu çıkarıyoruz. Nitekim Sicilli Osmani’ye göre Diyarbekir Beylerbeyliği yapan Ayas Paşa H. 967/M. 1559-60’da vefat etmiştir. Bu gibi verilerden hareketle İsmet Miroğlu 154 nolu timar icmal defterine göre Erzincan kazasındaki tımarlı sipahilerin menşe veya kimliklerini tespit yoluna gitmiştir. Örneğin “‘Pir Hasan, Tekke Şeyhi Etmeklü Şeyh’in torunu Hüseyin, Kemah sancağı beylerinden Faik Bey’in Mirahuru...; Mahmud, Kuzey Erzincan nahiyesi sipahileri seraskeri...”⁶⁵

Görüldüğü üzere tahrir defterlerindeki şahıs adları bir sancağın veya vilayetin sosyal ve kültürel yapısını tam olmasa da tama yakın bir derecede ışığa çıkarmaktadır. Ancak tüm adlar birbirilerine bağlı olarak eksiksiz değerlendirilmelidirler.

Kaynaklar

I. Arşiv Belgeleri

BOA, *Amid Defteri*, No. 64

BOA, *Basra Defteri*, No. 282,

BOA, *Kengiri Defteri*, No. 100

Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü (TKGM) Kuyud-i Kadime Arşivi, *Basra Defteri*, No. 94

TKGM Kuyud-i Kadime Arşivi, *Kengiri Kengiri Vakıf Defteri* No. 578

TKGM Kuyud-i Kadime Arşivi, *Kengiri Defteri*, No. 81

TKGM Kuyud-i Kadime Arşivi, *Trablusşam Defteri*, No. 203; No. 84

TKGM Kuyud-i Kadime Arşivi, *Şehrizol Defteri*, No. 351

TKGM Kuyud-i Kadime Arşivi, *Kırşehir Sancağı Defteri*, TD No. 139

TKGM, Kuyud-i kadime Arşivi, *Kırşehir Tapu Tahrir Defteri*, No. 139

TKGM Kuyud-i Kadime Arşivi, *Erbil Defteri*, No. 69

II. Kitap ve Makaleler

Adjarian, *Dictionary of Armenian Personal Names*, 5 cilt, Erevan 1942, cilt II

Balta Evangelia, "Rural and Urban Population in the Sancak of Euripos in the Early 16th Century", *A~Xciov Ev~iouxGiv McaeW iv*, 29/1990-1991, Athens 1992

⁶⁴ a.g.d., vr. 33b.

⁶⁵ İsmet Miroğlu, *Kemah Sancağı ve Erzincan Kazası (1520-1566)*, Ankara 1990, s. 168.

- Barkan Ö. L., "Türkiye'de İmparatorluk Devrinin büyük nüfus ve arazi tahrirleri ve hakana mahsus istatistik defterleri", *İktisat Fakültesi Mecmuası*, II/2, İstanbul 1940
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, Ankara 1992
- Doğan Aslıhan, *Tapu Kadastro Kuyud-i Kadime Arşivi Mufassal, İcmal, Evkaf ve Derdest Defterlerinin Toplu Kataloğu*, Ankara 1993
- Doğru Halime, XV. ve XVI. Yüzyılda Sivrihisar Nahiyesi, Ankara 1997
- Gökyay O. Şaik, "Türkçe Yer Adlarında Kişilerin ve Olayların Payı", *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri*, 11-13 Eylül 1984, Ankara: Başbakanlık Basımevi 1984
- Göyünc Nejat, XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı, İstanbul 1969
- Gülensoy Tuncer, "Orta Asya'daki Türk Yer Adlarının Anadolu'daki İzleri", XII. *Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler*, II. Cilt, Ankara 1999
- İnalıc Halil, *Hicri 835 Tarihli Suret-i Defter-i Sancak-i Arvanid*, Ankara 1954
- İlhan M. Mehdi, "The Process of Ottoman Cadastral Surveys during the Second Half of the Second Century: A Study Based on the Documents from Mühimme Defters", *Anuaral Institutului de Istorie și Archeologie "A. D. XENOPOL"*, XXIV/1, 1987
- İlhan M. Mehdi, "Nikolaj Todorov and Asparuh Velkov, *Situation démographique de la Péninsulé balkanique (fin du XVe s.-début du XVIe s.)*, Editions de l'Académie Bulgare des Sciences, Sofia 1988, 312 pp. + 1 map", *Balkan Studies*, 30/1, 1989
- İlhan M. Mehdi, "Tahrir Faaliyeti ve bu Faaliyet Esnasında Karşılaşılan Güçlükler", *Ata Dergisi*, sayı VII, Konya 1997.
- İlhan M. Mehdi, "'Defter Congress" (Tahrir Defterleri Kongresi)', *Belleten* LVIII/221, Ankara 1994
- İlhan M. Mehdi, *Amid (Diyarbakır): 1518 Tarihli Defter-i Mufassal*, Ankara 2000
- İlhan M. Mehdi, "Onaltıncı Asırda Diyarbakır Şehrinin Nüfusu ve Mahallelere Dağılımı", *Ziya Gökalp*, sayı 62, cilt 11, Haziran 1991, Ankara
- İlhan M. Mehdi "Onaltıncı Yüzyıl Başlarında Amid Sancağı Yer ve Şahıs Adları Hakkında Bazı Notlar", *Belleten*, LIV/209, Ankara 1990
- Iren Beldicéanu-Steinherr, N. Beldicéanu, "Reglement Ottoman concernant le recensement (première moitié du XVIe siècle", *Südost-Forschungen*, vol. XXXVII, 1978
- Kurt Yılmaz, "Adana'da 1572 Yılında Kullanılan Türk Erkek Şahıs Adları", *Belleten*, LVII/218, 1992
- Kurt Yılmaz, "Adana Sancağında Kişi Adları", Ankara Üniversitesi *DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, XV/26, 1990-91, Ankara 1991
- Kurt Yılmaz, "Kozan'da Şahıs Adları", *Belleten*, LVIII/223, 1994

- Kurt Yılmaz, "Kozan (Sis) Sancağı'nda Kişi Adları," *Türk Kültürü Araştırmaları*, 28 (1990)
- Kurt Yılmaz, "Çorum Sancağı Kişi Adları: XVI. Yüzyıl", *Belleten*, LIX/224
- Kurt Yılmaz, "Sivas Sancağında Kişi Adları (XVI. Yüzyıl)", *OTAM*, sayı 4, Ankara 1993
- Lowry Heath, "The Island of Limnos: a Case Study on the Continuity of Byzantine Forms Under Ottoman Rule", *Continuity and Change in Late Byzantine and early Ottoman Society* (edited by Anthony Bryer and Heath Lowry), Dumbarton Oaks, Washington 1986
- Martinovich Nicholas N., "The Turkish Chalabi," *Journal of the American Oriental Society*, 54/2 (1934)
- Mirjafari Hüseyin, "Sufism and gradual transformation in the Meaning of Sufi in Safavid period", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi *Tarih Dergisi*, İ. H. Uzunçarşılı Hatıra sayısı, sayı 32, 1979
- Miroğlu İsmet, *Kemah Sancağı ve Erzincan Kazası (1520-1566)*, Ankara 1990
- Ongan Halit, "Şer'iyeye Sicillerinde Geçen Türkçe Kişi Adları," *Türk Etnografya Dergisi* 1 (1956)
- Özkaya Yücel, "XVIII. Yüzyıl Orta Anadolu'daki Bazı Kaza ve Mahalle Adlarındaki Değişiklikler", *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri*, 11-13 Eylül 1984, Ankara: Başbakanlık Basımevi 1984
- Tülüveli Güçlü "Honorific Titles in Ottoman Parlance: A Reevaluation," *Journal of Turkish Studies*, 11/1 & 2 (2005)
- Yediyıldız Bahaeddin, "Türkiye'de Yer Adı Verme Usulleri ve Yer - Adı Değişikliklerinin Tarihi Gelişimi", *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri*, 11-13 Eylül 1984, Ankara: Başbakanlık Basımevi 1984
- Yınanç Refet, "XVI. Yüzyılda Doğu Anadolu Şehirlerinin Mahalle Adları", *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri*, 11-13 Eylül 1984, Ankara: Başbakanlık Basımevi 1984
- Yınanç-M. Elibüyük, *Maraş Tahrir Defteri*, A. Ü. OTAM Yayını No. 1, Ankara 1988
- Yınanç R. -M. Elibüyük, *Kanuni Devri Malatya Tahrir Defteri (1560)*, Ankara 1983
- Yusufoğlu Mehmet, "Şeriyeye Sicil Defterlerinde Türkçe Kişi Adları," *ANIT* 3, Konya (1949)

LAFZA-İ CELAL VE TANRININ ŞIFATLARI İLE BİRLEŞİK ADLARIN LİSTESİ

'Abdu'l-'Alim	'Abdu'l-lah	Hudavirdi
'Abdu'l-'Ata'	'Abdu'l-Latif	Hüneru'l-lah
'Abdu'l-'Azim	'Abdu'l-Mecid	'İnayetü'l-lah
'Abdu'l-'Aziz	'Abdu'l-Vahhab	Kerim Kulu
'Abdu'l-Ahad	'Abidu'l-lah	Kutbu'l-lah
'Abdu'l-Cebbar	'Aliyu'l-lah	Lutfu'l-lah
'Abdu'l-Celil	'Atau'l-lah	Nasru'l-lah
'Abdu'l-Fakih	'Avnu'l-lah	Ni'metu'l-lah
'Abdu'l-Fettah	'Ibadu'l-lah	Nuru'l-lah
'Abdu'l-Ğaffar	'Umeru'l-lah (sic)	Piru'l-lah
'Abdu'l-Ğani	Allah-kuli	Rahman Kulu
'Abdu'l-Hadi	Allah-virdi	Ruhu'l-lah
'Abdu'l-Hamid	Allah-viren	Sa'du'l-lah
'Abdu'l-Hayy	Atavellah	Sairu'l-lah
'Abdu'l-Kadir	Beytu'l-lah	Settar Kulu
'Abdu'l-Kerim	Bi'l-lah	Seyfu'l-lah
'Abdu'l-Latif	Caru'l-lah	Seyyidu'l-lah
'Abdu'l-Mennan	Çalab Kuli	Subhan-verdi
'Abdu'l-Vehhab	Çalab Verdi	Sun'u'l-lah
'Abdu'r-Rahim	Đeynu'l-lah	Şeyhiyu'l-lah
'Abdu'r-	Ehlu'l-lah	Şükru'l-lah
<i>Rezzak</i>	Emanu'l-lah	Tanrıverdi
'Abdu'r-Rahman	Emiru'l-lah	Tanrıvermiş
'Abdu's-Sa'id	Emru'l-lah	Tayfu'l-lah
'Abdu's-Samed	Enveru'l-lah	Tengriviren
'Abdu's-Selam	Fazlu'l-lah	Tengrivirmiş
'Abdu's-Semi'	Fehru'l-lah	Ubbadu'l-lah
'Abdu'l-'Aziz	Ferahu'l-lah	'Ubeydu'l-lah
'Abdu'l-Baki	Fethu'l-lah	Vehbetu'l-lah
'Abdu'l-Hafız	Feyzu'l-lah	Yezdan-bahş
'Abdu'l-Halim	Hakverdi	Yezdan-virmiş
'Abdu'l-Hayy	Hamdu'l-lah	Yusru'l-lah
'Abdu'l-Kadir	Hayru'l-lah	Zevi'l-lah
'Abdu'l-Kerim	Hudabahş	
	Hudadad	